

KIRJANDUSTEADUSE III NÜPLI SUVEKOOL „LUGEDES RÄNDAVAID PILVI...”

5.–6. juulil 2013 toimus Nüplis Gustav Wulff-Õie majamuuseumi valdustes Eesti Kirjandusmuuseumi, Eesti Kirjanduse Seltsi ja EYS Veljesto korraldatud III kirjandusteaduse suvekool, mille teemaks oli rändamine nii tegelikust ja kaardilisest kui ka filosoofilisest ja metafoorsest aspektist (vt lähemalt <http://galerii.kirmus.ee/nypli/>). Kui prof Arne Merilai õuemurul Urvastes toimuv Liinakuru kevadkool on õppeaasta kokkuvõtteks Tartu Ülikooli kirjandustudentitele, siis Nüpli suvekool toimib mõtetelise sillana vana Eesti- ja Liivimaa vahel, tuues kesksuvel kokku nooremad

eesti kirjanduse uurijad nii Tartust kui Tallinnast, isegi laiaast maailmast. Kahe päeva jooksul peeti viisteist ettekannet, mille temaatika ulatus elu- ja kirjandusloost fantaasiateni. Kohe avaettekannet viis kuulajad muinasjutumaale, kus liikumisi ja teekondi vaatles Risto Järv, uurides, kuhu, kuidas ja miks muinasjuttudes rännatakse, tõmmates lõpuks koguni paralleele turismi ja muinasjutu vahele: mõlemad pakuvad õdusat äraolemist.

Boris Veizenen vaatles reisikirjanduse uurimise metoodikat ja osutas uurija ning reisikirjaniku vahel tekkivale dis-

tantsile ja selle põhjustele. Nt puudutas Veizenen küsimusi, mida uut annab autori subjektiivne lähenemine ja kuidas kriitiliselt uurida originaalsust reisi- kirjas; kui palju saab rääkida aususest, kui faktoloogia konstrueerimiseks kasutatakse entsüklopeediaid; milline on autentne reisikiri – või ongi autentne üksnes mäng? Tänapäeval on valdkonna populaarseim žanr reisiblogi ja reisikirjast pole mõtet otsida niivõrd fakte, kui võrd seda, kuidas autor ise midagi kogeb ja mõtestab. Piiritletumal teemal jätkas Janika Kronberg, kes tegi ülevaate Maroko kui ühe produktiivsema eksotilise maa kajastustest eesti kultuuriloos: ajaleheteated XIX sajandil; Tuglase 1928. aasta reis, millega algab teadlik Põhja-Aafrika hõlvamine eesti kirjasõnas; Karl Ast-Rumori teedrajav tegevus ja lõpuks XXI sajandi Maroko-ihalused.

Tekstide mängu- ja tõlgendusruumist, humanitaarteadusliku mõttevälja nõtkusest ning nõtkete keele rollist uutes teadmistes rääkis Katre Pärn, kes arutles kirjelduskeele probleemse üle läbi ajalise ja ajatuse (mälu) ning kohasuse ja kohatuse (mängu) aspekti. Ühtlasi püstitas kõneleja küsimuse, kui palju sobib painutada kirjelduskeelt, üht olulist osa uurimismeetodist, mis võimaldab avada uuritavat ning talletab loodavaid teadmisi. Pärna arvates on kirjelduskeele paindlikkuse üheks võtmeprobleemiks enese piiride ületamine: kirjeldussüsteemi n-ö ajaliste ja ruumiliste piiride küsimus. Johanna Ross valgustas termini *positiivne kanglane* käibeletulekut nõukogude eesti kirjandusteaduses ning selle kasutusviise ja rändu läbi aja. Ettekanne kinnitas hüpoteesi, et hoolimata mõiste enda kõrvaliseks muutumisest 1960. ja 1970. aastate vahetusel, mõjutas see vaikimisi ikkagi nii lugejaootusi kui ka kirjanduskriitikat.

Naiskirjanduse teemapaneelis käsitles Kairit Kaur üht „kontamineerumisuhtumit” või fantoomeSKUJU loomist,

küsid, kes oli Juliane Flemming, keda on inspireeriva eeskujuna mainitud ühe esimese Balti kirjanaise, Elisa von der Recke biograafias, aga keda ei leia ühestki kirjandusloost. Uurimistulemus näitab hübriidi loomist Paul Flemingi ja Barbara Juliane von Krüdeneri nimedest. Liina-Ly Roosi võrdlev analüüs pakkus uut vaatenurka Aino Kallase „Hundimõrsjale” ja Sofi Oksanenini „Puhastusele”, lähtudes trauma, domineerimise ja emotsioonide teooriatest. Teostes kujutatud vägivalda ja provokatiivsust uurides vaatles Roos naisekeha rahvuse metafoorina, jõudes väiteni, et mõlemas teoses on soolise vägivalda kaudu kujutatud ka muid, koguni poliitilisi konflikte ning individuaalne naisekeha üleneb kollektiivseks rahvuskehaks. Lõpuks tõstis Roos esile kirjaniku rolli mälu tähenduse loomisel. Krista Ojasaare luubi all oli hoopis vastupidine tendents – kriitiku roll kirjandusloolise mälu tähenduse loomisel. Täpsemalt vaatles Ojasaar rändavaid hinnanguid ja retseptiooni-ajaloolist hoiakut seoses Marie Underi kui erootilise ja hiljem isamaalise luuletaja mainega, küsid, kust tuleb see maine ja kauaks see kestma jääb ning mis ja millal tagas Underile klassiku- staatuse.¹

Visandliku sissevaate Laurence Sterne'i „Tristram Shandy elusse ja arvamustesse” andis Kersti Unt, kes tõi tekstinäiteid selle täiesti erandliku XVIII sajandi romaani käsilolevast tõlkest ning puudutas märkimisväärsmaid aspekte romaani narratiivsest ja teoreetilisest momendist, nt seda, et romaan näitab, kui võimatu on kirjutada biograafiat. Kui Shandy teos on Undi sõnul küll lopsaka huumoriga, ent siiski nagu nukra romantiku ulgumine, siis biograafiliste ja romantiliste ulgumiste teema poeetilisemat aspekti käsitles Marit Karelson, kes otsis André Gide'i

¹ Vt ka P.-R. L a r m, K. O j a s a a r, Underi retseptiooni allikail: klassikust müüdiks. – Looming 2013, nr 8, lk 1133–1151.

palanguid Johannes Semperi Peterburis veedetud tudengipõlves kirjutatud päevaraamatutes, milles tunde- ja mõttemaailma on kirjeldatud lennukalt ja kirglikult. Küsides, mil määral võivad isiklikud läbielamised muuta inimese esteetilist tunnetust ning seeläbi vaateid kunstile, analüüsis Karelson gide'ilikku leksikat ja temaatikat Semperi intiimsete elamuste kirjeldamises ning esteetilise ja elulise palavikulisuse põimumist.

Esimese päeva ettekandeosa lõppakordiks oli Sven Vabari „Tartu – nullilähedane linnake lõpmatuse kohal”. Vabari jutt tõukus veidrast tõmbest Tartusse, mis küll nõudliku keskkonnavormina on ometi üks tühine, lausa nullilähedane linnake: Tartust saab minna igale poole ja siin valdab vabaduse ja maailma vallaoleku tunne, ent ka tühjustunne, mis võimaldab vaimset intensiivset olemasolu. Balansseerimist tühjuse ja mittereaalsuse vahel ilmetas Vabar ilukirjandusliku palakesega väärtuslikust parklast kui abstraktsest ruumist, kust saab tõmmata pagemisjooni kuhu tahes maailmas.

Päeva lõpetasid Methise nullindate erinumbri esitlus ning Janika Kronbergi improviseeritud etteaste, mis avas Poola ja poola kirjanduse tähendust eesti lugeja jaoks, nähes kesksena tõlkija Hendrik Lindepuu rolli. Lindepuu tähendus poola kirjanduse vahendajana on eesti kultuuriloos juba praegu võrreldav Aleksander Kurtna, Enn Soosaare, Jaak Rähesoo, Mati Sirkli jt tõlkijategevusega – etteaste võttis kokku retooriline küsimus, kas rumeenia, serbohorvaadi või bulgaaria kirjandus oleksid meile sama olulised, kui neil kirjandustel oleks eesti kultuuris oma Lindepuu.

Teise päeva esimene istung koosnes meremehekirjanduse alastest sõnavõtudest. Tanel Perni ettekanne kommunismist ja skisofreeniast Juhan Smuuli reisikirjade ebakindla jutustaja näitel

tõi välja võimalikke vastuolusid Smuuli jutustajahoiakutes ja pakkus nende pinnalt välja üldistuse kogu sotsrealistliku laadi kohta. Perni hüpoteesi kohaselt on sotsrealistlik jutustaja nagu skisofreenik, kellel on probleeme kommunikatsioonimooduste eristamisega; seetõttu jääb ta pidevalt hätta enese määratlemisega, välja arvatud siis, kui jõuab oma reisidel mõne kapitalistliku riigi piirini, kus kõik äkki äärmiselt selgeks osutub. Kadri Tüür tutvustas eesti kultuuriloos vähetuntud mere- ja kirjameest Evald Tammlaant, kes kasutas pseudonüümi Jänkimees, ning tema reisivesteid heeringapüügilaevalt, sidudes need esimese vabariigi aegse viikingidiskursusega. Kuulajad õppisid mõndagi ka heeringate püüdmise ja puhastamise kohta.

Suvekooli viimase esinejana kõneles Neeme Näripä sobimatutest lõikudest Lukianose reisikirjas „Tõelised lood”. Ettekanne juhtis tähelepanu tõsiasjale, et nõukogudeaegses „Vanakreeka kirjanduse antoloogias” on mõned pikantsemad kohad Lukianose tekstist hoopiski välja jäetud. Selle võimalike põhjuste väljaselgitamiseks kõrvutas Näripä nende tekstikohtade tõlkeid mitmes teises nii eesti- kui ka muukeelses versioonis. Ta jõudis järeldusele, et mingeid tsensuuristrateegiaid on kasutatud paljudes tõlgetes, ent suisa väljajätt on omas ajas pigem erandlik. Suvekooli lõpetas semiootikust kirjaniku Valdur Mikita intrigeeriv mõttemäng „Kalevipoja” saamisloo teemadel, mis põhines Tarvastu mulgi, rahvaluulekoguja, maamõõtja ja külähullu Johan Lagose võimalikel kontaktidel Kreutzwaldiga XIX sajandi esimesel poolel. Teesidena esitatud ristsõna vihjas Lennukile ja teekonnale maailma otsa.

MARIN LAAK,
BRITA MELTS,
JOHANNA ROSS